

ДЕКАРТ, РЕНЕ
(René Descartes)
(1596-1650)

Францускиот филозоф и математичар Рене Декарт живее и работи во 17. век, време кога напредните творци научници и филозофи се бореле против превласта на црквата над науката.

Роден е во местото Ла Еју во питомата и плодна Турена, во Франција. Во младоста со слабо здравје ја има сета љубов на својот татко, имотен благородник со напредни сфаќања во поглед на воспитувањето на децата.

Декарт како дете го викале *малиот филозоф*, заради неговата склоност кон логичко размислување. Неговиот татко го запознава со основните поими од различни области на науката и животот. Школувањето го продолжува во Ла Флеш, во кралски колеџ, што го држат езуитите. Има невообичаена умна енергија, брзо учи и напредува, како во изучувањето на класичните јазици, така и во изучувањето на геометријата, која ја смета за најзначајна област на дејствување на човековиот ум.

Завршувајќи го колеџот, Декарт го продолжува своето образование на универзитетот во Поатје и во 1616. станува правник.

Во младоста Декарт води бурен живот. Подоцна се свртува кон интелектуалната средина на Париз, се ослободува од старите пријатели и почнува интензивно да се занимава со математиката. Таа ќе му биде поле на интерес и за сето време на неговата воена служба во Холандија, Данска и Баварија. Воената служба ја напушта и оди за Холандија, каде ќе остане повеќе од двасет години, селејќи се од место во место и обезбедувајќи си го толку потребниот мир за умствената работа.

За Декарт најјасен и најточен јазик за изразување на научните вистини е јазикот на математиката. Дури и во филозофијата се труди да открие математички законитости, секое прашање и проблем да го сведе на математичко проучување. Со упорност и дисциплина, нему својствени, се обидува да воведо ред, да ги обедини сите математички дисциплини, да даде конкретни одговори на сите прашања. Овој филозофски и морален став, според неговото второ, латинизирано, име Цартесиус Ренатус, ќе биде наречен картезијанство (филозофија на рационализам и дуализам).

Своите размислувања ги претставил во делата: *Метафизички размислувања*, *Свети* или *Расправа за светлоста*, *Расправа за методот на добро размислување и барање на вистината со помош на науката* како и расправите *Диоптрика*, *Метеори* и *Геометрија*. Во делото *Размислувања за правата филозофија* го изложил системот на картезијанската метафизика. Сето ова ќе

придонесе да биде осуден од црковните власти за атеизам. Исклучувањето на бог од животот на луѓето и природата ќе предизвика бес кај свештенството.

Колку повеќе се шири Декартовото учење, толку неговиот живот во Холандија станува сè потежок. За да ги избегне судските прогони, го прифаќа повикот на шведската кралица Кристина да дојде на шведскиот двор, за да ја подучува и советува. Но суровата северна клима не одговара на неговото слабо здравје. Тој се разболува и умира во Стокхолм 1650. Рано завршува животот на овој обновител на филозофијата и зачетник на модерната математика.

Декарт сака да создаде универзален математички метод кој би му овозможил на секого да ја реши секоја задача. Во општата теорија на алгебарски равенки бара општ метод за решавање на произволни алгебарски равенки. Нему му успева, со методот на неодредени коефициенти, да реши општа равенка од четврти степен, но не успеал да реши општа алгебарска равенка од петти и повисок степен, бидејќи такви равенки и не можат да се решат со корени, што ќе биде докажано во 19. век.

Многу повеќе успех имал во алгебарската симболика. Тука постигнува максимална едноставност и општост. Ознаките што тој ги воведува и денес се во употреба.

Чувствувајќи ја силината на математичкиот метод, не само во неговата општост, туку и во неговата логичка заснованост, Декарт го испитува и основниот поим на математиката, *бројот*. Тука му припаѓа приоритет во современото гледање на бројот. Тој во математиката ги воведува, напоредно со позитивните, и рационалните броеви како полноправни, како и негативните и ирационалните броеви.

Но, сепак, неговата најголема заслуга во математиката се однесува на методот на координати на кој е заснована аналитичката геометрија. Воопштувајќи и обединувајќи го познатиот метод на координати и алгебарската симболика на букви, Декарт му дава точна и јасна математичка форма на својот метод. Неговата суштина е во воспоставувањето на тесна врска меѓу геометриските облици и алгебарските формули. Имено, на секоја точка од рамнината и одговара пар броеви т. е. координати во координатниот систем. Со помош на ваквото аналитичко претставување на точките, може да се премине и кон проучувања на појави во повеќедимензионалните простори. Овој метод Декарт го применува само во дводимензионалниот простор т.е. во рамнината, но неговото проширување создава едно вистинско средство за спознавање и претставување на природата.

Со помош на системот на координати, секоја алгебарска равенка со две променливи, може да се доведе во кореспонденција со крива, чии координати на точки ја задоволуваат таа алгебарска равенка. На тој начин, преоѓајќи од јазикот на геометријата на јазик на алгебрата и обратно, можат да се отстранат многу тешкотии во изучувањето на математиката, користејќи ги предностите што ги даваат двата начина.

Декартовите математички идеи и денес претставуваат моќен инструмент за запознавање на тајните на природата и човското мислење.

Аналитичката геометрија, многу повеќе од неговата метафизика, го направи името на Декарт бесмртно и така ирејисивува најголем чекор што воопшто е направен во числената наука.

(Ц. С. Мил)